

Impost

Bliep Bliep!

Tentoonstelling over
computergeluiden

44

Impost verschijnt drie keer per jaar voor de vrienden en donateurs van het Belasting & Douane Museum Rotterdam, voor de leden van de Werkgroep Geschiedenis van de Overheidsfinanciën in Nederland en voor zakelijke relaties.

Impost 44, 17e jaargang (maart 2009)
ISSN 0929-8193

Aan dit nummer werkten mee

Rhea Bogaart, Henk Duym, Frans Fox, Joke van der Griend-Verbaan, Piet de Kam, Ton van Kuijen, Anne-Marieke van Schaik, Jurma Schut, Annemarie Simon-de Jong, Frans Visser en John Vrouwenfelder

Redactie

Anne-Marieke van Schaik, Henk Duym, Frans Fox

Fotografie Het Belasting & Douane Museum, tenzij anders vermeld

Vormgeving

Marianne de Vin grafische vormgeving

Drukwerk

DeltaHage grafische dienstverlening

Bijdragen voor Impost nr. 45

(deadline 15 juni 2009) Artikelen, boekrecensies en andere mededelingen voor de redactie kunt u sturen aan:

Redactie Impost
P/a Belasting & Douane Museum
Parklaan 14-16
3016 BB Rotterdam
vanschaik@bdmuseum.nl

Stichting Vrienden Belastingmuseum

'Prof. dr. Van der Poel'

Parklaan 14-16
3016 BB Rotterdam
Postbankrekening 5269909

Stichting Belastingmuseum

'Prof. dr. Van der Poel'

Parklaan 14-16
3016 BB Rotterdam
Postbankrekening 322056
tel.: 010-4400200 fax.: 010-4361254
info@bdmuseum.nl www.bdmuseum.nl

Openingstijden museum:

dinsdag t/m zondag: 11.00 - 17.00 uur
TOEGANG GRATIS

BELASTING & DOUANE
MUSEUM
R O T T E R D A M

Inhoud

Museumnieuws	Museumvrienden Frans Fox	1
In Memoriam	Koos Reugebrink	2
Geschiedenis van	De automatisering bij de Belastingdienst	3
Tentoonstelling	BliepBliep	6
Activiteiten van het museum	Project Adlib/standplaatsregistratie Het bliept in het museum	7 8
Het favoriete museumobject van...	Carolien van den Bosch	9
Museumnieuws	Museum krijgt nieuwe gevel	9
Automatisering bij de Belastingdienst	Een persoonlijke herinnering	10
Museumnieuws	Nieuwe aanwinsten	12
Terugblik	Wat was er te doen in het museum Museumnacht	13 14
In gesprek met	Bertus A.G. Weeda	15
Museumschatten	De windhandel in aandelen van 1720	18
Uit de boekenhoek	De pen in de aanslag	21
Agenda	April t/m augustus	21

Museumvrienden

Het moet zo'n 32 jaar geleden zijn geweest dat ik voor het eerst in aanraking kwam met de computer. In de eerste klas van de middelbare school was een klasgenoot helemaal gek van computers. Op verzoek printte hij met een matrixprinter bij het Haagse Museum van Onderwijs in de Heemsterhuisstraat een manshoge Lucky Luke uit. Het was nog net niet magisch maar het had iets geheimzinnigs hoe deze jongen dat allemaal kon. Nu, jaren later, tijdens de conferentie 'nu voor later', georganiseerd door de Stichting Computer Erfgoed Nederland en Erfgoed Nederland – over *nieuw* erfgoed – werd een kort filmpje getoond met beelden uit een speciale tentoonstelling uit de jaren '70 van de vorige eeuw waarop die matrixprinter en de Lucky Luke te zien waren. Een voor mij zeer herkenbaar beelddocument uit het niet meer bestaande Museum van Onderwijs.

Met de tentoonstelling 'BliiepBliiep! Geluiden uit de computer' komen beelden van vroeger weer terug. De oudere bezoekers zullen zich de E-spellen herinneren en onmiddellijk de geluiden herkennen van Pacman en andere Bliiep-spelletjes, nog oudere bezoekers zien de grote machines uit de jaren '50 op hun netvlies en de jonge bezoekers... zij zullen zich verbazen dat er ooit geen computers waren en zich te buiten gaan aan het retro-gamen en stemvormen. Computerhelden uit heden, toekomst en verleden zullen de tentoonstelling met lezingen verdiepen. Kinderen kunnen zich tegoed doen aan één van de vele workshops.

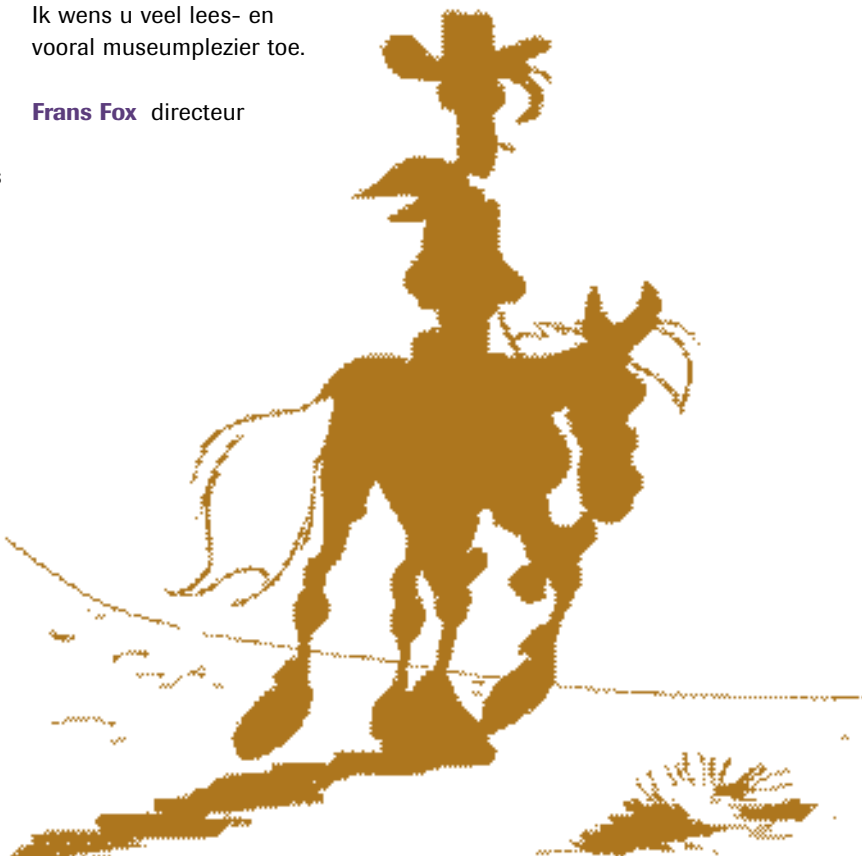
'BliiepBliiep! Geluiden uit de computer' is een reizende tentoonstelling die in opdracht van SCEN en een aantal musea werd geproduceerd. Ons museum is sinds de jaren '90 van de vorige eeuw betrokken bij SCEN, de stichting die het behoud van het computererfgoed voorstaat. Sinds 2004 is SCEN een stichting (zie ook www.computer-erfgoed.nl) en organiseert onder andere platformdagen voor leden en

beheert het Nationaal Register Historische Computers. Dit register bevat een representatieve collectie objecten uit de geschiedenis van de ICT in Nederland. Het gaat in dit register om topstukken die samen het verhaal vertellen van de ontwikkeling van dit aspect van onze samenleving.

Deze Impost met thema 'automatisering' is niet alleen weggelegd voor de ware retro-computerliefhebber. Zo zult u o.a. een artikel van de hand van John Vrouwenfelder lezen waarin de praktijken van vroeger mooi gekoppeld worden aan Bernard Madoffs fraude -praktijken.

Ik wens u veel lees- en vooral museumplezier toe.

Frans Fox directeur

In memoriam

Koos Reugebrink (1930 – 2008)

Professor Koos Reugebrink was zes jaar bestuurslid van het Belasting & Douane Museum, van 1984 tot 2000. Zijn vertrek uit het bestuur van de stichting liet in meerdere opzichten een leegte achter. Loes Peepkorn, die toen directeur was, herinnert zich dat zodra Koos Reugebrink zich voor een vergadering van het Algemeen Bestuur bij de overige bestuursleden voegde, de stemming met enkele graden steeg. Hij had altijd direct een smakelijke anekdote bij de hand. Deze liepen uiteen van verhalen over zijn studenten tot aan de belevenissen uit zijn jeugd als zoon van een belastingambtenaar. Loes Peepkorn vertelt: 'Bonhomie is een woord dat bij Koos past. Dat spreidde hij ten toon door zijn uiterlijk en manier van optreden. Daar hoorde ook zijn onafscheidelijke sigaar bij die dit beeld completeerde. Ook dat was trouwens een onderwerp waar hij met verve over kon uitweiden. Aan de andere kant liet hij af en toe zijn andere, ernstige kant zien als hij vertelde over de thema's die hij aansneed als hij op zondag een gastpreek hield. Maar ook dan lag een kwinkslag niet ver weg.'

Koos Reugebrink was degene die de BTW in Nederland introduceerde, nadat hij een studie had gemaakt naar de Franse *taxe sur la valeur ajoutée*. Hij maakte zich niet geliefd met deze nieuwe belasting, maar bereikte wel een groot publiek met de Teleac-uitzendingen om de BTW aan het Nederlandse volk te 'verkopen'. Hij was een belangrijke ambtenaar in de belastinggeschiedenis en het belastingrecht, een vak waarin hij zelf later hoogleraar was aan de Leidse universiteit.

Reugebrinks vader was belastingambtenaar en in de familie-traditie ging ook de zoon na de HBS naar de Belastingacademie van professor Van der Poel. Van der Poel had op de Academie een zeer studentikoze sfeer gebracht door een studentencorps op te richten. Reugebrink begon in 1952 en manifesteerde zich direct op allerlei gebieden. In de almanakken vanaf 1953 staat hij vermeld in verschillende commissies, de redactie van 'Societas', het maandblad voor studenten en de toneelclub. Ook daarna maakte hij deel uit van de almanakredactie, diverse besturen en in zijn laatste jaar was hij president van de senaat. In zijn studententijd voerde hij de naam Jacques Reugebrink. In de almanakken zijn gedichten en korte verhalen van zijn hand te vinden. Toen hij later poëzie publiceerde, gebruikte hij ook de voornaam Jacques als een soort literair alter ego. Bij het studententoneel kreeg Reugebrink lessen van Ko van Dijk, hij nam diens manier van declameren over, wat hem goed van pas kwam in zijn loopbaan. Als een ware entertainer vermaakte hij zijn studenten met anekdotes, praktijkvoorbeelden, gedichten en fiscale aspecten van Bijbelverhalen.

De senaat van het corps van studenten van de Belastingacademie, 1956. In het midden president Jacques Reugebrink.

Ondanks de corporale sfeer leidde de Belastingacademie niet op tot een academische graad. Nadat Koos Reugebrink in 1965 tot buitengewoon lector aan de juridische faculteit in Leiden was benoemd, begon hij met een rechtenstudie, die hij met gemak binnen enkele jaren voltooide. In 1978 werd zijn benoeming omgezet naar een gewoon hoogleraarschap. Koos Reugebrink wist zijn contacten binnen de universitaire wereld en die van de Belastingdienst goed te benutten. Bij de voorbereiding van de instelling van de bijzondere leerstoel Geschiedenis van het belastingrecht vanwege de Stichting Belastingmuseum Prof. dr Van der Poel begin jaren '90, kwam zijn netwerk goed van pas. Naast zijn drukke werkzaamheden als ambtenaar op het Ministerie van Financiën en aan de universiteit, studeerde hij theologie, wat er in 1973 toe leidde dat hij een preekconsent kreeg, een 'vergunning' om te mogen preken. Hij begon in zijn woonplaats Leiderdorp met preken en werd in de hele Particuliere Synode van Zuid-Holland West een veelgevraagde voorganger. Zijn veelzijdigheid kon hij verder nog kwijt als wethouder Sociale Zaken in Leiderdorp, directeur van het Opleidingsinstituut Financiën, rechter in de Belastingkamer van de Amsterdamse rechtbank en decaan van de universiteit. In deze laatste hoedanigheid trad hij vaak op als ceremonieel rector bij promoties. In deze rol kwamen zijn passie voor theater, eruditie, humor en het intellectuele debat samen en hij deed het dan ook met heel veel plezier.

Anne-Marieke van Schaik

Met dank aan Loes A. Peepkorn-van Donselaar

- Peter Brusse, 'Uit het leven. Alles draait om recht en onrecht', De Volkskrant, 6 december 2008
- 'Koos Reugebrink 1930 – 2008', Trouw, 3 december 2008
- 'In gesprek met ... Koos Reugebrink. 'Mijn leven is vergroeid met de BTW'', Impost nr 23, juni 2001

- Almanak van het corps van studenten aan de Rijksbelastingacademie te Rotterdam, 1953 – 1956
- www.law.leidenuniv.nl/koos-reugebrink-overleden.jsp

Geschiedenis van

de automatisering bij de Belastingdienst

De Belastingdienst is al vroeg gestart met mechanisering van vele werkzaamheden. Dat is ook wel te begrijpen omdat er altijd zeer omvangrijke papierstromen moesten worden verwerkt, denk o.a. maar aan de piekwerkzaamheden rond de verzending en de verwerking van de aangiften inkomstenbelasting rond 1 april. In 1947 werd in Den Haag de ponskaartcentrale ingericht. Om die reden wordt de instelling van de Pons-kaartcentrale wel als het begin van de automatisering in de Belastingdienst gezien.

Opvallend was overigens dat de Ponskaartcentrale in eerste instantie niet direct massale werkzaamheden voor de inspecties en ontvangkantoren overnam, maar inkomensgegevens moest verzamelen voor de ondersteuning van het inkomensbeleid in Nederland. De ponskaart was hét symbool van de mechanisering. Velen kennen de ponskaart nog wel van het gebruik bij volkstellingen en andere omvangrijke onderzoeken. Toen de voordelen van het gebruik van ponskaarten duidelijk werden, werden steeds meer massale werkzaamheden van de Belastingdienst toebedeeld aan de

Ponskaartcentrale. In 1949 verstuurde de inspectie Almelo de eerste aanslagbiljetten en overzichtslijsten die met de machines van de Ponskaartcentrale waren gemaakt.

Rekenmachine

De eerste elektronische rekenmachine werd in 1954 in gebruik genomen. Deze machine berekende de definitieve aanslagen in de inkomstenbelasting en de vermogensbelasting en later ook de premieheffing en het schoolgeld.

In de jaren vijftig van de vorige eeuw namen de behoeften van de Belastingdienst aan gemechaniseerde of geautomatiseerde ondersteuning snel toe. De leiding van de Belastingdienst ontwikkelde een visie op toepassing van automatisering op grotere schaal.

In het kader van spreiding van rijksdiensten werd besloten tot een concentratie van de automatiseringsactiviteiten in Apeldoorn. In 1962 werd de naam van de Ponskaartcentrale veranderd in 'Rekencentrum Rijksbelastingdienst', daarmee illustrerend de transformatie van mechanisering naar automatisering.

Eén van de grootste uitdagingen in die jaren werd de invoer-

Geschiedenis van ...

de automatisering bij

ring van een nieuw systeem voor de motorrijtuigenbelasting. De heffing en inning van de motorrijtuigenbelasting was handmatig niet meer goed uit te voeren, zodat tot een geconcentreerde heffing en inning in Apeldoorn werd besloten met geautomatiseerde ondersteuning. Het systeem werd aanvankelijk ontwikkeld bij de toenmalige Postcheque- en Girodienst, omdat deze verder was in de ontwikkeling van automatisering dan de Belastingdienst. De invoering van het nieuwe systeem werd één van de eerste ervaringen met grote ICT-projecten, een onderwerp dat nog steeds de belangstelling trekt. De invoering van het nieuwe systeem ging aanvankelijk met veel aanloopproblemen gepaard, vergelijkbaar met de invoering van het nieuwe toeslagensysteem in 2006. Dit roept de vraag op of er eigenlijk wel sprake is van 'lerende organisaties'.

Centraal stambestand

Een belangwekkende ontwikkeling was de opzet van een centraal stambestand in de Belastingdienst, een soort 'bevolkingsadministratie' voor de Belastingdienst, waarin de naam, adres en woonplaatsgegevens van alle belastingplichtigen werden opgenomen. Via de introductie van het fiscaal(FI)-nummer en later het SOFI – nummer is het centraal stambestand uitgegroeid tot Beheer van Relaties, een basisvoorziening voor de Belastingdienst. Als je bedenkt dat de overheid in deze jaren nog steeds bezig is met de ontwikkeling van basisregistraties in Nederland, kun je de invoering van het FI-nummer en de impact daarvan op de kansen van automatisering in de Belastingdienst een grote prestatie noemen. Een basisregistratie avant la lettre.

Centrale Ontvangers Administratie

In 1972 nam de Belastingdienst een systeem voor de Centrale Ontvangers Administratie (COA) in gebruik. Ook de invoering van dit systeem ging met grote organisatorische en technische vernieuwingen gepaard. Het aantal ontvangkantoren werd sterk beperkt en er kon via datacommunicatie vanuit de ontvangkantoren met het centrale systeem in Apeldoorn worden gewerkt. Het COA-systeem is nog steeds in gebruik in Apeldoorn, al komt de invoering van een nieuw incasso-systeem in zicht.

Na de invoering van de COA werden in de loop van de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw grote systemen ontwikkeld voor de verwerking van in- en uitvoeraangiften voor de Douane en voor de verwerking van aangiften loonbelasting en omzetbelasting. In het begin van de jaren negentig is dat gevolgd door systemen voor de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting. Het is interessant om te zien dat deze ontwikkelingen een follow-up krijgen in de huidige periode.

De douanesystemen Sagitta maken geleidelijk een volledige elektronische (voor)aanmelding en verwerking van aangiften mogelijk, zodat de grote papieren documentstromen overbodig zijn. Nog belangrijker is dat de automatisering het mogelijk maakt ook het toezicht slimmer en gericht te ondersteunen. De loonbelastingkaarten zijn eveneens volledig vervangen door een elektronische aanlevering van gegevens per maand van werknemers.

Door de samenvoeging van de heffing en inning premies werknemersverzekeringen met de heffing en inning van

de Belastingdienst

de loonbelasting en premieheffing volksverzekeringen en de maandelijke aanlevering van gegevens beschikken Belastingdienst en UWV nu over actuele inkomensgegevens. U kunt zich voorstellen dat dit geheel andere werkwijzen mogelijk maakt in de Belastingdienst dan twintig à dertig jaar geleden.

PC

Een ingrijpende wijziging in de werkzaamheden van de Belastingdienst ontstond met de invoering van de pc, de lokale automatisering en alles wat daarmee samenhangt. Aanvankelijk aarzelend en voorzichtig, maar geleidelijk is het werkstation het instrument geworden waarmee een belastingambtenaar zijn of haar werk doet. Het werkstation is verbonden met alle grote systemen, documenten zijn gescand en via het werkstation beschikbaar, ook alle inhoud van wet- en regelgeving is met ondersteuning van zoekfuncties elektronisch beschikbaar.

Toch een belastingkantoor zonder papier? Nou, zo ver is het zeker nog niet, maar dat de massale papierstromen sterk zijn teruggedrongen is zonder meer een feit. De Belastingdienst was in de jaren negentig één van de eerste overheidsdiensten die met het diskette programma voor de aangifte inkomstenbelasting kwam, nu via internet te downloaden. De Belastingdienst was ook één van de eerste overheidsdiensten die verplichtte tot het elektronisch indienen van aangiften om zowel de eigen uitvoeringskosten te kunnen beperken als de administratieve lasten voor het bedrijfsleven te beperken.

De geschiedenis van de automatisering kenmerkt zich in hoofdzaak door de volgende fasen:

- 1 mechanisering tot omstreeks 1965;
- 2 initiële fase van grootschalige automatisering tot omstreeks 1980;
- 3 groeifase van zowel gecentraliseerde als lokale automatisering tot omstreeks 2000;
- 4 elektronische aangifteverwerking en beheersing complexiteit vanaf 2000

Het verhaal van automatisering in de Belastingdienst is zeker niet alleen een succesverhaal. Het heeft veel moeite gekost om zo ver te komen, er zijn veel aanloopproblemen geweest bij verschillende projecten en door de stapeling door de jaren heen is er een grote complexiteit ontstaan die moeilijk beheersbaar is. In samenhang met toedeling van nieuwe

taken aan de Belastingdienst is het dan ook geen wonder dat de Belastingdienst wel eens negatief in beeld is gekomen de laatste jaren. Maar gelet op de geschiedenis van de automatisering in de Belastingdienst bestaat er geen twijfel over dat de Belastingdienst erin zal slagen de complexiteit te beheersen. Meer dan 60 jaar mechanisering en automatisering hebben de organisatie en de werkwijzen van de Belastingdienst ingrijpend beïnvloed.

Piet de Kam

BliepBliep!

Geluiden uit de computer

4 april t/m 27 september 2009

Luister naar de allereerste computers, fabriceer je eigen muziek en doe mee met de retrogames! In de tentoonstelling BliepBliep! ontdek je alles over computergeluiden van vroeger en nu. Deze multimediale reizende tentoonstelling is een initiatief van de Stichting Computer Erfgoed Nederland.

BliepBliep! Tentoonstelling

BliepBliep! Reizende tentoonstelling over het geluid uit de computer

Vanaf 3 april 2009 is de reizende tentoonstelling 'BliepBliep! Geluiden uit de computer' te zien in het Belasting & Douane Museum Rotterdam.

Luister naar de allereerste computers, fabriceer je eigen muziek en speel retrogames als PacMan en Pong! Op

de tentoonstelling BliepBliep! ontdek je alles over computergeluiden van vroeger tot nu.

Van bliep bliep tot muzikaal genie

De computer bestaat nog niet zo lang, pas een jaar of zestig. De eerste computers waren grote rekenreuzen die flink herrie maakten. Ze werkten zonder beeldscherm, dus het geluid was hard nodig om te horen of de computer nog goed werkte. Sinds die tijd zijn de geluiden die een computer maakt behoorlijk veranderd. De luidspreker die in de computer werd gemonteerd zorgde ervoor dat de computer muzikaal werd. Tegenwoordig is audio design zelfs een beroep en verkopen bands hun nummers voor veel geld om in computergames te gebruiken.

Doe-tentoonstelling voor het hele gezin

In BliepBliep! hoor je de eerste computergeluiden, maar ook bekende geluiden komen terug. Wie herinnert zich niet het irritante geluid van het inbelmodem om op het Internet te komen? Of de eentonige bliepjes van Pong en PacMan?

Wie kent nog het synthesizer-geluid van de Commodore 64? In BliepBliep! hoor je ze allemaal.

BliepBliep! is een echte doe-tentoonstelling voor het hele gezin, vol herkenning voor de (groot)ouders en activiteiten voor de kinderen. Zo kun je je eigen muziek componeren, een stemopname vervormen met de bitcrusher, van Retrogames tot Wii Music spelen en nog veel meer.

Reizende tentoonstelling

De tentoonstelling BliepBliep! is een productie van de Stichting Computer Erfgoed Nederland. SCEN zet zich in voor het behoud van computererfgoed in Nederland. De komende twee jaar zal BliepBliep! langs diverse musea reizen.

De tentoonstelling BliepBliep! zal ook nog te zien zijn in: **Industrion** Museumplein 2, Kerkrade **Techniek Museum Delft** Ezelsveldtlaan 61, Delft **Twents Techniekmuseum HEIM** Industriestraat 9, Hengelo **Universiteitsmuseum** Oude Kijk in 't Jatstraat 72, Groningen

BLIEPBLIEP! Activiteiten

Kinderworkshops

4 en 5 april

Nationaal Museumweekend

Maak je eigen muziekinstrument of sieraad van computeronderdelen. Vanaf 6 jaar.

29 april

Pimp je mobiel met een helemaal zelfgemaakte Ringtone! Vanaf 6 jaar.

13 en 14 juni

Maak je eigen muziekinstrument of sieraad van computeronderdelen. Vanaf 6 jaar.

15 en 16 augustus

Pimp je mobiel met een helemaal zelfgemaakte Ringtone! Vanaf 6 jaar.

12 september

Open Monumentendag

Maak je eigen geheime smokkelschatkaart. Vanaf 6 jaar.

Lezingen (aanvang 14.00 uur)

19 april

'Geluiden uit de computer' door Dr. G. Alberts, Nederlands historicus wiskunde en informatica. Docent aan de UvA, gespecialiseerd in geschiedenis van kwantificatie in de twintigste eeuw.

24 mei

'The Digital Native aan de knoppen, trends in de ICT' door Ir. S. Korz, consultant future scanner voor TNO Informatie- en communicatietechnologie.

20 september

'De oertijd van de computer in Nederland' door Prof. Dr. Ir. W. van der Poel, emeritus hoogleraar TU Delft. Nederlands natuurkundige, informaticus en computerpionier.

Gratis toegang tot de kinderworkshops en lezingen, aanmelden verplicht.

PROJECT: Adlib/standplaatsregistratie

**Niets is hinderlijker dan dat je iets niet kunt vinden!
Je weet zeker dat het er moet zijn! Daarvoor heeft het
Belasting & Douane Museum het museale automatiseringssysteem AdLib.**

Tot voor kort was er geen eenduidige registratie. Alle collega's die het systeem 'voedden', gebruikten hun eigen terminologie. Sinds kort behoort dit tot de verleden tijd. De conservatoren en collectiebeheerder hebben een standaard woordenlijst (thesaurus) afgesproken en alle geregistreerde objecten gecontroleerd. Bovendien werden alle voorwerpen ingedeeld in een categorie, een zogenaamde deelcollectie. Tegelijkertijd is voor alle objecten de verblijfplaats vastgelegd, de standplaats in museale termen. Het Adlib-registratieproject en het standplaatsproject hebben er samen toe geleid dat de collectie nu zowel digitaal in het registratieprogramma Adlib, als fysiek in het depot, op zaal of bij bruikleennemers, vindbaar is.

Hoe zijn we te werk gegaan? Om de vindbaarheid van de in Adlib beschreven objecten te vergroten is er een selectie gemaakt van objecten die niet in een deelcollectie waren ondergebracht. In de praktijk hield dit in dat als men bijvoorbeeld voor een tentoonstelling op zoek ging naar de collectie 'rijwiabelasting', veel rijwiabelastingobjecten niet tevorschijn kwamen uit Adlib. Een van de oorzaken hiervoor was dat deze objecten als fietsbelastingobjecten waren geregistreerd. Er werden circa 19.000 beschrijvingen geselecteerd die helemaal geen collectienaam hadden. Het is niet zo dat deze objecten zonder collectienaam onvindbaar waren in Adlib, er moest alleen inventiever gebruik worden gemaakt van andere zoekvelden en alternatieve benamingen. Dit laatste vereist meer kennis van de collectie.

Het kon en moest beter! Met dit doel voor ogen, de vindbaarheid van de objecten in het registratieprogramma te vergroten, zijn we in september 2007 aan de slag gegaan. Toen we toch bezig waren, werd niet alleen het veld deelcollectie ingevuld, maar werden ook alle beschrijvingen aan de eisen van de basisregistratie aangepast. Zo werden de velden afdeling, collectie en onderscheidende kenmerken ingevuld. In het veld 'onderscheidende kenmerken' werd de status van een object toegekend, A-, B-, C- of D-collectie. Dit heeft te maken met de belangrijkheid van het object voor het

museum. De A-collectie is heel belangrijk, en de D-collectie kan misschien op termijn worden afgestoten na zorgvuldige overweging en met behulp van de LAMO (Leidraad Afstoten Museale Objecten van het Instituut Collectie Nederland). Titels werden indien nodig aangepast, beschrijvingsvelden nagekeken en eventueel aangevuld. Eveneens werden de velden materiaal en afmetingen aangevuld.

Deze enorme hoeveelheid werk is door de conservatoren afgelopen november 2008 afgerond. Circa 19.000 objectbeschrijvingen (van de circa 40.000 objecten) zijn gecontroleerd en aangevuld.

Gelijktijdig ging het project standplaatsregistratie van start. Hierbij ging het om de optimalisering van de fysieke vindbaarheid van objecten in het museumdepot. Het depot had weinig verassingen meer voor de collectiebeheerder, maar het is nog altijd makkelijker een object te vinden met dan zonder standplaats. Alle objecten zijn letterlijk door de handen gegaan, en als een standplaats ontbrak, werd deze in Adlib eraan toegevoegd. Zo werden bijna 40.000 standplaatsen gecontroleerd en ingevoerd.

Helaas is zo'n omvangrijk project nooit helemaal perfect. Met het voltooiën van deze twee projecten zijn nieuwe problemen aan het licht gekomen. Er is gebleken dat er in de thesaurus veel fouten zijn geslopen. Wellicht komt er in de toekomst gelegenheid om de thesaurus eens grondig te 'schoonen'. Ook op het gebied van de standplaatsregistratie moeten er nog een paar zaken worden uitgezocht. Destijds, bij de conversie van het oude museumregistratieprogramma Q&A naar Adlib, zijn data verloren gegaan. Dit betekent dat honderden objecten opnieuw beschreven dienen te worden. Gelukkig heeft het museum nog wel de oude handgeschreven kladkaartenadministratie bewaard, waarop deze beschrijvingen zijn terug te vinden.

Wat betreft het Adlibregistratieproject kunnen we nu verder met de objecten die een D-collectie status hebben gekregen. Deze zullen nog eens extra goed moeten worden bekeken en eventueel worden overgedragen aan andere musea. In de afgelopen twee jaar is er veel bereikt. Nu is het zaak de AdLib-registratie goed bij te houden. De afdeling collectie zal zich voortdurend moeten bezighouden met nieuwe werkzaamheden, voortkomend uit bovenstaande twee projecten.

Activiteiten van het museum

Het **bliept** in het museum!

De wisseltonstelling 'BliepBliep! Geluiden uit de computer' is de aanleiding voor een stukje over computers en automatisering. Niet over de historische ontwikkeling, maar juist over wat het museum op dit terrein in huis heeft en wat de medewerkers en bezoekers hier nu feitelijk van merken.

Dat sinds de introductie van platte LCD-schermen, deze schermen een enorme opmars hebben gemaakt, zal u niet ontgaan zijn. Natuurlijk kon ook het museum hier niet aan ontkomen. Inmiddels hangen zelfs enkele van deze platte 'jongens' permanent in ons pand. Bij wisseltonstellingen komen er soms nog een paar bij. Maar u zult zich misschien wel afvragen: 'Nou, dat is hartstikke mooi, maar wat heeft dat nu met computers en automatisering te maken?' Welnu, heel veel. Alle beelden die u op deze schermen ziet, zijn gemaakt met gebruikmaking van computers, software, scanners, digitale fotocamera's etc. De beelden worden uiteindelijk opgeslagen op CD's, DVD's, geheugenkaartjes etc. en afgespeeld op hiermee corresponderende afspelapparaten. Dus een kort filmpje dat u op één van de schermen voorbij ziet komen, is het resultaat van vele computerbewerkingen.

Op de computers van het museum worden natuurlijk niet alleen maar leuke filmpjes vervaardigd. Zo werken de conservatoren, vrijwel dagelijks in het collectieregistratieprogramma Adlib. In dit programma zijn de objectbeschrijvingen opgenomen van alle objecten, die onderdeel uitmaken van de collectie van het museum. Ook kunnen alle objecten worden voorzien van een afbeelding, tekstdocumenten en/of video- en geluidsfragmenten. Het resultaat van een zorgvuldige selectie van enkele honderden objecten uit de museumcollectie is eveneens te bewonderen op de website www.geheugenvannederland.nl. Als u op deze website zoekt naar 'schatkist van het rijk', treft u deze selectie aan.

Natuurlijk heeft het museum ook een eigen website. Deze in 2008 nog geheel vernieuwde site geeft een mooi beeld van de faciliteiten en activiteiten van het museum. Ook in 2009 zullen er, onder regie van de afdeling Publiekszaken, weer enkele grote veranderingen op deze site worden aangebracht. U ziet

het, ook op dit terrein is het museum volop in beweging en ontwikkeling.

Zonder u om de oren te willen slaan met megabytes, gigabytes en terabytes, mag de nieuwe aanwinst van het museum niet onvermeld blijven. Dit is echter geen object dat zal worden opgenomen in de collectie, op de website zal worden vermeld, of in Adlib zal worden geregistreerd. Dat wil niet zeggen dat zij niet heel erg belangrijk voor ons is. Ik heb het hier over de nieuwe server die het museum heeft aangekocht. Met een huidige opslagcapaciteit van 5 terabyte en de mogelijkheid om dit uit te breiden tot 16 terabyte is deze server bij uitstek geschikt voor de massale opslag van gedigitaliseerd foto- en filmmateriaal.

Binnen het museum staat de automatisering niet stil. Als u meer wilt weten over bits en bytes kunt u de tentoonstelling BliepBliep! bezoeken.

Frans Visser
Netwerkbeheerder

Het favoriete museumobject van...

Carolien van den Bosch

Administratief medewerkster

Carolien verzorgt een deel van de financiële en de personeelsadministratie van het museum.

Ook zij heeft een favoriet voorwerp in het museum. Voor haar is dat de monumentale tweedeurs kussenkast bij de Frans-Bataafse tijd in de vaste opstelling. 'Dat vind ik gewoon een mooie kast. Ik kan er verder niet zoveel over vertellen, want ik heb geen verstand van dit soort zaken. Maar ik zou zo'n kast best in huis willen hebben. Ik zou er dan wel eerst ruimte voor moeten maken. Ik denk dat hij uit de tijd van Napoleon komt, want hij staat op die afdeling. (Nadat wij dit meubel bekeken hebben). 'Ja, nou zie ik dat die kast prachtig gefineerd is. Wat geraffineerd. En moet je zien: wat een prachtig snijwerk. Hé, er staat een jaartal op, zou hij echt uit 1693 stammen? Ik wist niet dat dat er op stond. Waar zou die kast voor gebruikt zijn? Ik ga eens aan Ton van Kuijen vragen of er iets meer bekend is over deze kast.

Ton: 'Dit was volgens professor Van der Poel een gildekast die van een smedengilde zou zijn geweest. Hij staat daar als decoratie. Lang geleden gebruikten we die als opslagplaats voor de collectie vochtwegers. In Adlib is hij

Carolien van den Bosch voor haar favoriete museumobject, de met palissander fineer beklede kussenkast.

beschreven als een met palissanderfineer belijmde eikenhouten tweedeurs rankenkussenkast met o.a. snijwerk in de vorm van guirlandes en van een aambeeld waarbij het jaartal 1693. Gilden waren een stokpaardje van de professor.'

Henk Duym

Museum krijgt nieuwe gevel

Wie het museum onlangs heeft bezocht, is het al opgevallen: het Belasting & Douane Museum heeft een moderne façade gekregen. De Rijksgebouwendienst heeft de wereldberoemde architect Sem Konijn de opdracht gegeven het museum van zijn oubollige uitstraling af te helpen.

Op de foto, genomen tijdens de verbouwing, ziet u hoe een gedeelte van de nieuwe glasgevel al is opgetrokken, helemaal passend bij het modernisme van de Parkflat.

Op woensdag 1 april a.s. wordt de nieuwe gevel officieel in gebruik genomen door staatssecretaris De Jager.

Als openingshandeling zal De Jager een schot lossen op Konijn.

De nieuwe gevel van het Belasting & Douane Museum naar ontwerp van Sem Konijn.

Automatisering bij

Een persoonlijke herinnering

In de loop van de jaren zestig hoorde je er wel eens van: 'Holleritmachines, ponskaartenmachines en gigantische rekenmachines die computers zouden heten. Maar bij de Belastingdienst was het nog allemaal hoofd- en handwerk. Massale processen werden uitgevoerd met stencilmachines. En voor de omzetbelasting was er een adresseermachine-systeem, waarvoor de aangifteformulieren, mappen en kaartjes bij een centrale in Amsterdam werden vervaardigd. De gegevens die verwerkt moesten worden, zonden we met een stenciltje naar de Adrema bij het Centraal Belastinggebouw aan de Wibautstraat in Amsterdam. Ik herinner me nog dat bij het adres tussen haakjes het woord barak was toegevoegd. Voor de inkomstenbelasting werden formulieren met sjablonen gehexografeerd, naar ik vermoed een vlekkerig en onwelriekend karwei. Bij de verzending van aangiftebiljetten omzetbelasting werden de gedrukte formulieren één maal per jaar door de gezamenlijke administratie in enveloppen gestopt die vervolgens door de jongen van de

postkamer op de dienstdiets naar het postkantoor werden versleept. Vele postzakken met duizenden enveloppen.

Automatisering

Wanneer je een hele dag bezig was het kaartsysteem bij te werken en naar de stellingkasten keek waar de tienduizenden mappen omzetbelasting werden bewaard, fantaseerde je wel eens dat er ooit een computer zou komen die dat klusje even snel zou klaren. In een befaamd mannenblad dat ik 'voor de interessante interviews' kocht, had ik al eens een cartoon gezien van twee witgejaste mannen bij een gigantische machine waar een heel klein strookje tekst uit kwam. Onderschrift: 'It wants a goat sacrificed to it'.

Intussen kwamen bij de afdeling invoerrechten en accijnzen allerlei interessante ontwikkelingen aan het licht bij het bedrijfsleven, dat in het kader van het actieve veredelingsverkeer aan of met computerachtige apparatuur bezig was. Onderdelen werden ingevoerd en daarna samengesteld tot enorme apparaten (die bijvoorbeeld werkten met ponskaarten) om daarna te worden uitgevoerd. De fiscale gegevens van dat veredelingsverkeer moesten ter inspectie echter nog handmatig worden gecontroleerd, waartoe de fabrikanten dikke stapels kettlingformulieren indienden, ingevuld met de computers die ze zelf bouwden.

Langzaam maar zeker kwam de automatisering dichterbij. Salaris werd niet meer contant uitgekeerd maar overgemaakt. In Apeldoorn liet de Belastingdienst reusachtige kantoren bouwen. Contante betaling van motorrijtuigenbelasting werd zo veel mogelijk vervangen door girale betaling. En een 'geiteisende' computer ondersteunde de fysieke controle van die belasting die in het vervolg door ambtenaren met foto-auto's werd uitgevoerd. Op deze Volkswagens 1500 was een lichtbak 'Controle Motorrijtuigenbelasting' gemonteerd. En met een camera werden de kentekens opgenomen die vervolgens te Apeldoorn aan de machine geofferd werden.

de Belastingdienst

Wie begin jaren zeventig een dienstauto mocht besturen, had een boekje ponskaarten waarmee benzine en smeermiddelen konden worden aangeschaft. Dat was prettig: je hoefde dat dan niet te declareren.

Tyoscripten en manuscripten

Op de typekamer van de FIOD in Haarlem verwerkten 'de Dames' onze tyoscripten en de manuscripten van onze hoofden op elektrische schrijfmachines met een bolletje. Sommigen hadden echter een machine waarmee je eerst een regel op een schermpje kon intikken, die pas na controle werd afgedrukt op papier. Een hele vooruitgang. En, om bij die FIOD te blijven: toen deze organisatie in 1983 een nieuw gebouw betrok, werd de typekamer zo ingericht dat de rapporten en verbalen op een echte computer werden getikt. Wij van de buitendienst moesten het doen met onze Olympia's en Triumphs.

Eind jaren tachtig zag je hier en daar ineens een soort TV-toestellen bij sommige bevoorrechten verschijnen. Er zat een metalen doos bij en er was een toetsenbord. Ze schoolden samen, deden geheimzinnige dingen, koppelden van alles en mompelden formules. Weer anderen liepen met koffers rond waarin platte computers zaten. En ze gingen er mee op pad. Schrijfmachines gebruikten ze niet meer.

Daar bleef het niet bij. In een zaaltje was een flink aantal van die apparaten neergezet en de pioniers mochten ons inleiden in de geheimzinnige materie van MS-DOS codes en het tekstverwerkingsprogramma Q & A. Ze spraken van harde schijven, Borskischijven, modems, muizen en floppy's. Een wonderlijke wereld vol abstracte begrippen die haaks stond op mijn vakgebied waarin ik mij bekommerde om Chinees porselein, of koper en tin, dan wel schilderijen. Maar we moesten er aan geloven. De 'Dames van de typekamer' gingen iets anders doen. Voortaan was ons tyoscript meteen het origineel. En het kon in elke oplage worden uitgebracht.

Spotprent door Ton Hoogendoorn, geplaatst in de Haagsche Courant van 30 april 1979

Niet veel later werd het hele gebouw omgekeerd, overal werden kabels aangelegd, er kwamen 'servers' en wachtwoorden en iedereen kreeg een PC aangesloten op 'het netwerk'. 'Word for Windows' werd het nieuwe toverwoord. Ach, arme digibeten: we werden met een handboek in een vertrek neergezet om Q & A te vergeten en aan de hand van dat handboek en gesteund door een coach op afroep nieuwe competenties te verwerven.

Enmaal gewend aan de schoonheden van Microsoft betraden we een nieuwe wereld met een eigen 'Intranet', een landelijke beeldkrant, een lokale beeldkrant, en de prachtige faciliteit die E-mail heet. In plaats van briefjes of telefoongesprekken hoefden we nog slechts te mailen en eventuele rapporten en teksten konden zo vlot heen en weer gaan. Wat is die Adrema ver weg.

Henk Duym

Nieuwe aanwinsten

Titel: ENC5V *Door:* Bertus Weeda
Jaar: 2009 *Materiaal:* olieverf op doek

Met het idee voor een overzichtstentoonstelling van het werk van Bertus Weeda (Rotterdam 1953) kwam ook de ingeving hem vanuit het museum een opdracht te verlenen. Omdat Bertus vooral schildert, werd het een schilderij dat een relatie legt tussen zijn werk als kunstenaar en belastingambtenaar. Hij koos de cover van het tijdschrift Interview met een extatische Madonna als basis voor het schilderij. Over haar lichaam plaatste hij twee blauwe belastingenveloppen (formuliernummer ENC5V). De centrale envelop staat voor de rechtschapenheid van de Belastingdienst, de andere is iets frivoler geplaatst met het venster op een stukje blote dij. Weeda houdt er wel van om wat spanning in zijn schilderijen te brengen.

Eén van zijn artistieke helden is Andy Warhol, grondlegger van het tijdschrift Interview. Het schilderij in het schilderij is geïnspireerd op Roy Lichtenstein, de kunstenaar die stripbeelden tot kunst verhief en het popart noemde. De afgebeelde figuur kan een douane-ambtenaar of politieagent zijn, dat laat Weeda graag in het midden. Het is in ieder geval een vertegenwoordiger van het bevoegd gezag die ironisch commentaar geeft op de extase van Madonna: 'I know how you must feel'.

Het schilderij is een expressie van de verschillende 'persoonlijkheden' die Bertus Weeda in zich verenigt. Tegelijkertijd komen alle elementen van zijn kunstenaarschap samen: popart, reclame, fel kleurgebruik en natuurlijk seks en humor.

Titel: Fotocamera met douaneloodje in opbergetas
Door: Welta *Jaar:* circa 1935
Materiaal: kunststof, metaal, glas, karton en leer

Deze fotocamera werd in de jaren '30 gekocht bij fotohandel Victoria in Rotterdam. Het museum kocht de camera van een particulier op Marktplaats.nl. De lens is uitschuifbaar met een harmonicasysteem van karton. De camera is verpakt in een bruinleren cameratas met zilverkleurige metalen sluiting. De draadontspanner zit er los bij.

Wat deze camera echt bijzonder maakt, is dat er een authentiek douaneloodje aan de zijkant is bevestigd. In de tas zit ook de originele douaneverklaring uit 1936, waarmee de eigenaar met de camera buiten de landsgrenzen kon reizen. De verklaring werd opgemaakt door de Visitatiepost Invoerrechten & Accijnzen te 's-Gravenhage.

BDM 26965 A

Terugblik

wat was er te doen in het museum?

Prachtige kerstballades op Tweede Kerstdag

De weergoden deden hun best om de Parklaan met een prachtig wit kerstkleed te bedekken. Helaas was het nog niet mogelijk om sneeuwpoppen te bouwen, maar de witte vorst over de takken van de bomen en statige herenhuizen gaf een prettige winterse uitstraling. Met hoge verwachtingen over het zangkoor dat in Charles Dickens kostuum de kerstsfeer zou gaan verhogen, stapte ik met mijn gezin op vrijdag 26 december het museum binnen. In de verte hoorden wij al de vrolijke klanken van een a capella-zangkoor en wij volgden deze muzikale noten. Bij de entree van de wisseltentoonstelling 'Uitgestald' volgde een warm onthaal en zongen de dames en heren van het zangkoor 'The X-mas Vocals' ons toe. De akoestiek was prachtig, vooral in het trappenhuis, waardoor menig bezoeker daar stilstond. De Engelse kerstliederen dansten door het gebouw. In het museumcafé de Pungelaar genoten we van een heerlijke glühwein. Na een geslaagde middag gingen we met een warm kerstgevoel weer naar huis.

Jurma Schut PR-medewerker

Afscheid Jenny Thunnissen

Jenny Thunnissen heeft heel wat uurtjes in het Belasting & Douane Museum doorgebracht in haar functie als voorzitter van het bestuur. Het was dan ook een passende eer dat zij voor haar afscheid het museum als locatie uitkoos. Zij nam in vier rondes met een high tea afscheid van de mensen met wie zij tijdens haar directoraat-generaal van de Belastingdienst heeft gewerkt.

Afscheid *Geert*

Op 13 november 2008 ging conservator Geert Nieman met vervroegd pensioen. Hij werd in stijl thuis opgehaald met douaneboot de Zilvermeeuw. Bij aankomst in de Veerhaven werd hij opgewacht door de geest van Prof. Dr Van der Poel, een glansrol van André van Tichelen. Geert was een geliefde en gewaardeerde collega, velen uit de Douane, de museumwereld en de internationale kring van douanemusea gaven gehoor aan de uitnodiging. Het werd een feestelijke receptie, een geanimeerd weerzien van oude bekenden en Geert werd overladen met cadeaus in eetbare dan wel drinkbare vorm.

Opening Robuuste Verleiding

Op 30 januari 2009 werd in het Belasting & Douane Museum de tentoonstelling Robuuste verleiding geopend met werk van de Rotterdamse kunstenaar en belastingambtenaar Bertus Weeda. De openingshandeling was de onthulling van een nieuwe aanwinst, het schilderij ENC5V.

De opening was een gezamenlijk optreden van Maarten Ruys, directeur-generaal ad interim van de Belastingdienst, beeldend kunstenaar Woody van Amen, leermeester van Weeda en Frans Fox, directeur van het museum.

MUSEUMNACHT

Op zaterdag zeven maart vond de traditionele Rotterdamse Museumnacht plaats. Het was een groot succes: de deelnemers waren enthousiast over wat ze overal hadden meegeemaakt. De bezoekers van het Belasting & Douane Museum werden als eerste onderworpen aan een 'strengere' controle door 'douanebeambten'. Deze ludieke act zorgde voor veel hilariteit. Binnen was live jazzmuziek en Bertus Weeda schilderde met fluorescerende verf in blacklight, wat een mooi effect opleverde. Rondleiders, verkleed als douanier, smokkelaar en zelfs de geest van professor Van der Poel wezen de weg door het museum en vertelden hun verhalen.

In gesprek met...

Bertus A.G. Weeda beeldend kunstenaar

Of is het nu B. Weeda, Ruimte-Inventaris-beheerder Belastingdienst?

Die vraag lijkt voor de hand te liggen tijdens ons gesprek in de 'huiskamer' van het museum, zeker nu hij mij zijn beide visitekaartjes geeft.

Hij is druk bezig met de inrichting van zijn tentoonstelling in het museum, maar Bertus maakt graag even tijd voor uw redacteur. En al gauw blijkt dat hij beide is: én kunstenaar én ambtenaar. En dat kan hij goed combineren.

Toch maar de Belastingdienst

Bertus is pas op latere leeftijd naar de Rotterdamse academie voor beeldende kunsten gegaan; nu de Willem de Kooning Academie. Na de Ulo ging hij toch maar gewoon bij de Belastingdienst werken, hoewel de tekenleraar wel eens had gevraagd of de academie niks voor hem was.

In zijn lagere schooltijd wees niets op een eventueel kunstenaarschap. Daar was ook weinig ruimte voor toen hij van zijn zesde tot zijn negende jaar aan een ziekbed gekluisterd was. Aan huis kreeg hij wel bijles en om iets met zijn handen te doen, tekende hij wel eens wat.

Van huis uit heeft hij het een beetje meegekregen, omdat zijn vader 'oude meesters' naar reproducties kopieerde. Vader was offsetdrukker bij Van den Bergh en Jurgens en had een feilloos gevoel voor kleur (en misschien heeft hij die laatste eigenschap wel van hem geërfd, meen ik na bezichtiging van zijn werk.)

Later op de Ulo ging Bertus wat meer tekenen. Hij en een vriend hoefden het laatste jaar niet mee te doen met de gewone tekenles in de klas. Ze mochten zelf iets doen, vooral tekenen met pen en potlood. En ze kregen dat jaar een tien voor tekenen.

Na zijn ziekte was iets anders veel belangrijker: Om aan zijn conditie te werken ging hij o.a. aan oosterse vechtsporten doen. Zo deed hij tien jaar lang aan Taekwondo en Karate en ook aan hardlopen.

Naar de academie

Na de Ulo tekende en schilderde hij een enkele keer in zijn vrije tijd. Dat nam van lieverlee toe. Sporadisch verkocht hij dan wel eens iets voor het goede doel, zoals die keer op een markt voor de 'Wereldwinkel'. Nadat het sporten o.a. vanwege blessures afnam, vond hij in deze liefhebberij steeds meer een andere vrijetijdsbesteding. Niet eens om kunstenaar te worden maar meer uit nieuwsgierigheid vroeg hij uiteindelijk om toelating tot de academie. Dat lukte zowaar na een beroepskeuzetest. Die moest hij bij gebrek aan het juiste eindexamen afleggen. Daarna hoefde de academie zijn werk niet eens meer te zien. Hij was toen al 27 jaar.

Zo ging hij in 1979 de avondacademie volgen, waarna hij in 1984 eindexamen deed. 'De opleiding was er van het begin af aan op gericht je los te maken van het klassieke. Wel werden traditionele vakken gegeven als 'model' en 'stilleven'. Maar dat 'losmaken' leerde je door middel van opdrachten waar je alle kanten mee uit kon.' Docenten waren o.a. Klaas Gubbels en Kees Spermon. Van de popart kunstenaar Woody van Amen kreeg hij drie jaar les. Die was radicaal onder het motto: 'Het moet anders'. De graficus Spermon was een aardige man die alternatieven gaf voor oplossingen.

Bertus zegt het zo: 'Je leert anders kijken op de academie. Je wordt niet op het verkeerde been gezet, maar wel op een ander'.

'Toch voelde ik me op die academie vrij. Ik had nooit het gevoel gestuurd te worden. Ik kon alle remmen losgooien. Ik kreeg daar de ruimte om de geest vrijheid te geven van de meeste docenten. Streng maar inspirerend waren de lessen van Henk de Looper. Dat ging vanuit wiskundig oogpunt. Hij gaf ook perspectieftekeningen'.

Volhouden

Toen hij aan deze opleiding begon, wilde hij in deeltijd gaan

In gesprek met...

werken, maar dat was in 1979 alleen voor vrouwen mogelijk. Hij kreeg het dus behoorlijk zwaar, want naast vijf volle werkdagen per week ging hij vijf avonden per week naar school. En dat terwijl hij juist een ander huis had betrokken en vader van een tweeling werd. Vader, echtgenoot, ambtenaar en kunstenaar in opleiding: dan heb je het behoorlijk druk. Toch hield hij vol. Hij begon aan het eerste jaar om het maar eens te proberen. Daarna zou hij wel verder zien. En het werd zwaarder maar ook leuker in het tweede en het derde jaar en dus wilde hij het ook afmaken. Hij leerde mensen kennen en musea en kreeg kennis van kunst. Naarmate de opleiding verder kwam, kreeg hij meer 'trek'. Zodoende had hij het in die zware tijd wel naar zijn zin. En de studie was goed te combineren met zijn werk in de massale invordering en comptabiliteit.

Raakvlakken

Nu hij bij B/CFD ruimte/inventarisbeheerder is geworden, heeft een deel van zijn ambtelijke werk duidelijk raakvlakken met zijn kunstenaarschap. Want naast het beheer van gebouwen en huisvesting, betreft dat de 'gebouwgebonden kunst' en de kunst die in het verleden bij de uitvoering van de Beeldende Kunstenaarsregeling bijeen werd gebracht en voor wandversiering en dergelijke in de kantoren van de Belastingdienst terecht kwam. Dat zijn duizenden objecten.

Een andere subcultuur

Zo is hij dus ook in zijn ambtelijk werk met kunst geëngageerd. Maar als kunstenaar leeft hij in een andere subcul-

tuur, vindt hij. 'Als kunstenaar kijk je van de zijlijn naar signalen van de maatschappij, naar mensen, naar mensendrama's. Mijn inspiratie is de mens; het menselijk aspect is belangrijk. Daar wil ik iets van maken. Het wordt interessant door een andere invalshoek te kiezen. Maar het is niet de bedoeling mensen te kijk te zetten. Ik wil schoonheid laten zien. Een havengebied kan bijvoorbeeld een vervallen indruk maken en overdekt lijken met een grauwsliuier. Door een kunstenaars oog komt de schoonheid ervan te voorschijn. Mijn schilderijen vertolken mijn verhaal'.

Werk in opdracht

Ter gelegenheid van deze tentoonstelling verstrekte het museum hem een opdracht, en eigenlijk neemt hij niet zomaar opdrachten aan. Een portret in opdracht is niet zijn eerste keus: 'Maar als ze zeggen: maak iets over de relatie tussen mens en fiscus, dan wordt het een heel ander verhaal. Ik werd daarin wel vrijgelaten, maar in de aanloop naar de uitvoering heb ik destijds ongeveer zes ontwerpen laten zien aan Frans Fox, Ton van Kuijen en Wim van Es. Daarna volgde snel een beslissing. Ze vonden het een leuk ontwerp. Ik werk wel vaker in opdracht maar ik moet er dan wel de tijd voor hebben en er mijn ei in kwijt kunnen.

Op de tentoonstelling laat ik nog enkele van die in opdracht vervaardigde werken zien, zoals een dubbelportret van twee kinderen en dat van de echtgenote van mijn huisarts met hun dochtertje. Ik heb wel lang gearzeld voordat ik die opdrachten aannam. Dat komt ook omdat ik wil dat mijn opdrachtgevers tevreden zijn. Achteraf ben ik wel trots op

Interview, schilderij door Bertus Weeda, 1991

het resultaat. Die portretten zijn niet zo maar tot stand gekomen. Eerst heb ik de geportretteerden naar hun interesses gevraagd. Zo kwam ik er toe de hobby's van die kinderen als element in het schilderij op te nemen: voetbal en ballet. Daar heb ik vervolgens een bijzondere omgeving aan toegevoegd waardoor een sprookjesachtige verdubbeling in de achtergrond ontstond.

Het portret van de doktersvrouw en haar dochtertje is geladen met de symboliek van het (aanstaande) moederschap, waarbij het wachten gesymboliseerd is door plaatsing in een betegeld Parijs' metrostation.

De uitwerking van zo'n gegeven kost veel tijd, want als je eenmaal ja gezegd hebt, moet het wel goed zijn; ik ben maanden met die metrotegeltjes bezig geweest'.

Niet fulltime

Hij wil geen fulltime kunstenaar zijn: juist door zijn vaste werk is hij als kunstenaar volledig vrij om te maken wat hij wil. Toch heeft hij al 40 exposities gehad: in alle hoofdsteden van Nederland, in New York en in Parijs en herhaaldelijk in Rotterdam in het WTC; bij Galerie Kralingen en in 2008 bij Duo Duo. 'Die laatste tentoonstelling werd trouwens geopend door Frans Fox. Het idee speelde al jaren bij conservator Ton van Kuijen om iets met het werk van Bertus te doen. Dat is geconcretiseerd door de uitnodiging van Frans Fox en de opdracht door het museum.

'Door verkoop op tentoonstellingen komt een deel van mijn werk in handen van verzamelaars. De rest gaat terug naar

Bertus Weeda, in opdracht van het Belasting & Douane Museum aan het werk

het atelier. Op de tentoonstelling zullen dan ook enkele bruiklenen te zien zijn. Maar er is ook nieuw werk, waarin je een heel andere techniek ziet. Ik heb daarin in plaats van een fijn penseel het paletmes gehanteerd. Je ziet daardoor een andere structuur. Terwijl je aan het eerdere werk nauwelijks een penseelstreek kunt ontdekken, zie je hier een stevige, ruwe laag met een monumentaal effect'.

Zo vernieuwt en ontwikkelt deze kunstenaar zich lang nadat het eerste succes zich aankondigde toen hij bij een prijsvraag voor een reclame ontwerp voor de firma Van Nelle een schitterende Harley Davidson als prijs ontving.

Henk Duym

MuseumSchatten

De windhandel in aandelen van 1720

Door de arrestatie van Bernard Madoff begin december 2008 kwam de enorme piramidefraude van deze 70-jarige New Yorkse investeerder in de openbaarheid. Hij zou investeerders in zijn Bernard Madoff Investment Securities LLC-fonds hebben opgelicht. De fraude wordt geschat op zo'n 50 miljard dollar. De afgelopen decennia keerde hij met het geld van nieuwe investeerders een royaal rendement uit aan bestaande klanten. Als gevolg van de kredietcrisis vroegen veel klanten tegelijk hun geld op, waardoor het systeem als een zeepbel uiteen spatte.

Ook Nederlandse particuliere beleggers, pensioenfondsen en banken hebben zaken met hem gedaan en daardoor veel euro's verloren. De zwendel van Bernard Madoff gaat waarschijnlijk de geschiedenis in als het grootste financiële schandaal aller tijden. Deze superfraude roept herinneringen op aan een groot aandelenfiasco dat in 1720 in Europa zijn hoogtepunt beleefde. De grote boosdoener in die tijd was de Schot John Law. Hij werd evenals Bernard Madoff aanvankelijk als een financieel genie gezien. Toen zijn zeepbel uiteen spatte verschenen er in Europa vele spotprenten en boeken over hem en over de gedupeerden.

Portret van John Law door A.H. Binger, litho naar een gravure van ca 1720

Het grote tafereel der dwaasheid

Het Belasting & Douane Museum bezit een honderdtal van deze prenten en een in 1720 uitgegeven boek in groot-formaat met teksten, gedichten en toneelstukken van Pieter Langendijk over deze windhandel. Het boek heeft een veelzeggende uitvoerige tekst op het titelblad:

'Het Grootte Tafereel der Dwaasheid, vertoonende de opkomst, voortgang en ondergang der Actie, Bubbels en Windnegotie, in Vrankryk, Engeland en de Nederlanden, gepleegt in den jaare MDCCXX. Zynde een Verzameling van alle conditien en projecten van de opgeregte Compagnien van Assurantie, Navigatie, Commercie, &c. in Nederland, zo wel die in gebruik zyn gebragt, als die door de H. Staten van eenige Provintien zyn verworpen; als meede konst-plaaten, comedien en gedigten, door verscheide Liefhebbers uytgegeeven, tot beschimpinge deezer verfoeijelyke en bedrieglyke Handel, waardoor in dit jaar, verscheide Familien en Persoonen van opregte Negotie gestremt, zo in Vrankryk, Engeland als Nederland; Zo lang den Gier'ge Mensch - Is voorzien van geld en goed - Krijgt den Bedrieger tog zyn wensch - Want hem de Gier'ge en Onnooz'le altyd voed. Gedrukt tot waarschouwinge voor de Nakomelingen, in 't noodlottige Jaar, voor veel Zotte en Wyze'.

Tussen 1720 en 1722 zijn verschillende edities van dit boek verschenen. De eerste twee uitgaven bevatten zo'n 56 prenten; de derde en vierde uitgaven bevatten ongeveer 75 prenten. Ze werden soms samengesteld volgens de wensen van de klant. Tientallen graveurs hebben de prenten gemaakt. Er zijn geen aanwijzingen wie het boek hebben samengesteld, gedrukt en uitgegeven.

John Law

De Schot John Law (1671-1729) vestigde zich na een grote erfenis te hebben ontvangen in Londen. Hij nam daar deel aan het mondaine leven en wijdde zich aan de studie van het geld- en kredietwezen. Na het doodsteken van zijn tegenstander tijdens een duel werd hij ter dood veroordeeld. Hij slaagde erin uit de gevangenis te ontsnappen en vluchtte

Chinees porseleinen bord over de windhandel in actiën (aandelen), Chine de commande, circa 1720

John Law als Don Quichot; de actiebijljetten vliegen uit de aars van de ezel, gravure, 1720

De straat Quinquampoix in Parijs was het centrum van de handel in waar-deloze aandelen, gravure door A. Humblot, 1720

naar de Nederlanden. In de periode 1702-1713 woonde hij met zijn vrouw en vanaf 1705 met zoon William in Den Haag en Amsterdam. Af en toe werd die periode onderbroken door een tijdelijk verblijf in het buitenland. In het economisch sterke Amsterdam maakte hij kennis met het fenomeen wisselbank, die wissels gedekt door de bezittingen van kooplieden en ondernemingen uitgaf. Die wissels werden ook wel verhandeld en vervulden daardoor de rol van papiergeld.

Law reisde veel naar landen in West Europa, waar hij als uitstekend kaartspeler geld verdiende in de speelsalons. In 1705 tijdens een verblijf in zijn moederland Schotland ventileerde hij zijn economische ideeën in een pamflet. Ondanks de economische crisis vond zijn plan tot oprichting van een compagnie, die rentegevende papieren zou moeten uitgeven, geen genade bij de Schotse parlementariërs. In 1712 probeerde hij de Staten van Holland warm te maken voor een soort staatsloterij. Die kwam er overigens wel in 1726, gebaseerd op een plan van Adolf Huysk, onder de vlag van de Staten-Generaal van de Republiek en met de benaming 'Generaliteitsloterij'.

Fransen dienst

In 1714 woonde Law in Parijs. Hij trad als financieel adviseur in Franse dienst, waarbij hij aanvankelijk veel succes had. Hij werd de vijand van de corrupte belastingpachters. Door meer voor de invordering van de verpachte belastingen te bieden bracht hij ze in handen van de staat. Frankrijk stond financieel en economisch aan de rand van de afgrond. Law stelde de uitgifte van papiergeld door een staatsbank voor. Op eigen risico mocht hij hiermee een begin maken. Dat resulteerde in 1716 tot de oprichting van de Banque Générale, in de vorm van een actiecompagnie die papiergeld begon te drukken gedekt door goud. Het nieuwe betaalmiddel werd hierdoor door het publiek geaccepteerd en werd zelfs wettig betaalmiddel. Gestimuleerd door dat succes werd er meer geld aangemaakt dan er dekking was. De inmiddels tot staatsbank onder de naam Banque Royale verheven instelling veroorzaakte daardoor veel inflatie. Law, in januari 1720 benoemd tot controleur-generaal – een soort minister van financiën – was er in geslaagd de bank te koppelen aan enkele koloniale handelmaatschappijen, zoals de Mississippi Compagnie in Amerika. Kapitaal werd vergaard door het uitgeven van acties (=aandelen) en obligaties. De staat zou dan het volledige handelsmonopolie bezitten. Hij hoopte met de winsten de staatsschuld te kunnen bestrijden.

Nederlandse compagniën

Er ontstond een speculatieve actiehandel die ook in andere Europese landen, waaronder de Nederlanden, de aandacht trok. Doordat aanvankelijk grote winsten werden gemaakt probeerden duizenden personen acties te bemachtigen. Naar de ideeën van John Law verschenen in vele Nederlandse

Opkomst, midden en geen eynde van den doortrapte John Law, gravure 1720

steden compagniën die zich toelegden op het verzekeren van schepen, ladingen, personen, huizen, het organiseren van loterijen en het belenen van actiën. De aandelen werden op den duur verkocht tegen bedragen die steeds minder overeenstemden met de waarde van het object. De koers liep soms op tot tienmaal de nominale waarde. In de loop van het jaar 1720 ontdekte men dat er nauwelijks dekking aanwezig was. Door het wegvallen van het vertrouwen daalde de prijs van veel actiën tot nul. De meeste compagniën werden binnen enkele jaren geliquideerd. Verzekeringsmaatschappij Stad Rotterdam bleef als enige tot het opgaan in Fortis ASR in het jaar 2000 tot in onze tijd bestaan. Talloze goedgelovigen werden het slachtoffer van de reusachtige speculaties in aandelen. Rijke adel, Nederlandse kooplieden en regenten die voor acties ingetekend hadden met voor die tijd enorme bedragen van 20.000 of 50.000 gulden, vormden geen uitzondering. Er werd zelfs gegokt met aandelen van de reeds langer bestaande Oost- en Westindische Compagnie (VOC

De smullende profiteurs tegenover de nieuwe armoedzaaiers, gravure, circa 1720

en WIC). Sommige schuldenaren vluchtten naar de vrijsteden Vianen of Culemborg. John Law werd beschouwd als hoofdschuldige van de over heel Europa uitgewaaierde windhandel in waardeloze aandelen. In december 1720 verliet hij, na zijn ontslag als minister van Financiën van Frankrijk, Parijs met achterlating van al zijn bezittingen. Na een zwervend bestaan streek hij neer in Italië. Hij wilde zich in Rome vestigen. Maar daar was hij niet gewenst. Zijn laatste jaren sleet hij in Venetië, waar hij nog vergeefse pogingen ondernam om te adviseren bij het oprichten van handelmaatschappijen. Tot zijn dood in 1729 voorzag hij weer met speelwinsten uit het kaartspel in zijn levensonderhoud.

Belasting

In de tijd van John Law was in ons land over de opbrengst uit aandelen een 100e of 200e penning (1 of een ½ % belasting) verschuldigd. Als gevolg van deze gebeurtenissen bleven de opbrengsten ver beneden de ramingen. John Law, de actiënkopers en verkopers werden zoals vermeld overal, maar vooral in ons land het voorwerp van bespotting door middel van prenten en gedrukte geschriften. Het was in die tijd de gebruikelijke manier om belangrijke gebeurtenissen aan een groot publiek bekend te maken. Hiermede heeft hij een plaatsje veroverd in de geschiedenis van Europa. De belevenissen van John Law zijn in dit bestek even aangestipt. Wie zich grondig in hem verdiept, zal tot de conclusie komen dat deze kleurrijke econoom geen saai leven heeft gehad. Hij is een inspiratiebron geweest voor vakgenoten, satirici, kunstenaars en schrijvers. Of Bernard Madoff die eer ook te beurt zal vallen zal de toekomst uitmaken. Door zijn recordhoge zwendel zal hij in ieder geval niet in de vergetelheid raken.

John Vrouwenfelder

Literatuur:

- C.H. Slechte, *'Een noodlottig jaar voor veel zotte en wijze': de Rotterdamse windhandel van 1720*, 's-Gravenhage 1982;
- F. Muller, *De Nederlandsche geschiedenis in platen: beredeneerde beschrijving van Nederlandsche historieplaten, zinneprenten en historische kaarten*, deel II, Amsterdam 1970 (1e druk 1876/77);
- E. Groenenboom-Draai, *De Rotterdamse woelreus: de 'Rotterdamse Hermes' (1720 - '21) van Jacob Campo Weyerman: cultuurhistorische verkenningen in een achttiende-eeuwse periodiek*, Amsterdam 1994

UIT DE Boeken Hoek

De pen in de aanslag

De Belastingdienst kan het niet leuker maken! Dit volgens een al wat oudere slagzin. Maar... het Belasting & Douane Museum kan u wel aan het lachen maken met het boek 'De pen in de aanslag'. Het is geschreven door Klaas Kornaat. In deze bundel toont hij op humorvolle wijze honderd jaar financiële en politieke gebeurtenissen in verhalen en spotprenten. Kortom, een boek dat zeker een plaatsje in uw boekenkast verdient.

Dit boek is aan de balie van het museum te koop voor 5,00 euro. U kunt het natuurlijk ook bestellen door 5,00 euro + 2,20 euro verzendkosten over te maken naar gironummer: 322056 ten name van Belastingmuseum Prof. Dr. Van der Poel, Parklaan 14-16, 3016 BB Rotterdam met vermelding van: Pen in de aanslag.

Activiteiten op de Agenda

Nationaal Museumweekend

Zaterdag 4 en zondag 5 april 2009

Thema 'Laat je verleiden door een museumstuk' Tijdens het Nationaal Museumweekend zal het museum met een passend programma op het landelijke thema ingaan. Een weekend lang een bruisend museum.

Toegang gratis

Kinderactiviteit in de meivakantie

Zaterdag 25 april t/m zondag 10 mei 2009

Een leuke kinderactiviteit voor de hele familie. Ontdek op de tentoonstelling een heleboel bijzondere en mysterieuze voorwerpen. Wil je weten wat het antwoord is?

Wat is het gekke verhaal achter dit rare voorwerp? Speur samen met je vriendjes door de collectie van het museum

Toegang gratis

Meimaand Fietsmaand

Gehele maand mei 2009

Lekker er op uit met de fiets? Haal dan nu gratis 'De kommiezenroute', een prachtige fietsroute ter waarde van 2,00 euro in het museum! Een fietstocht rond het Rotterdamse havengebied, de Maas en het centrum van Rotterdam.

Gratis af te halen!

Concerten aan de Parklaan

concerten op zondag 7 juni, zondag 5 juli en

zondag 2 augustus 2009

In het museum zal in de zomer weer een reeks concerten worden uitgevoerd. Bij mooi weer zullen deze in de tuin van het museum worden gehouden. Vanwege het exclusieve karakter van de concerten is het aantal zitplaatsen beperkt. Het programma wordt binnenkort gepresenteerd, maar noteer alvast de data in de agenda.

Reserveren verplicht via info@bdmuseum.nl

Toegang concert 5,00 euro inclusief een kopje koffie of thee.

Deze concertreeks maakt onderdeel uit van het zomerprogramma 'Paradijs aan de Parklaan'. In de volgende Impost leest u meer over dit nieuwe programma.

BELASTING & DOUANE
MUSEUM
R O T T E R D A M

Parklaan 14-16
3016 BB Rotterdam
telefoon: 010-4400200 fax: 010-4361254

info@bdmuseum.nl
www.bdmuseum.nl